Etelä-Suomen oikeusapu-
ja edunvalvontapiiri
Porkkalankatu 13 C
00180 HELSINKI

1.10.2024

LAKIVALIOKUNNALLE

HE 109/2024 vp Valtion talousarvioesitys 2025

ETELÄ-SUOMEN OIKEUSAPU- JA EDUNVALVONTAPIIRIN LAUSUNTO

Lakivaliokunta on pyytänyt Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriltä lausuntoa talousarvioesityksestä vuodelle 2025 oikeusministeriön hallinnonalalta, pääluokasta 25.

Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri kiittää lakivaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi ja lausuu asiasta seuraavasti.

Hallinnonalan toimintaympäristö

Oikeusministeriön hallinnonalan toimintaympäristöä on jo useiden vuosien ajan hallinnut globaalit kriisit. Toimintaan vaikuttavia keskeisiä muutostekijöitä ovat muun muassa eriarvoistumisen ja yhdenvertaisuuden ristiriitainen kehitys, informaatioympäristön murros sekä turvallisuustilanne.

Oikeusministeriön yhtenä yhteiskunnallisena vaikuttavuustavoitteena on, että korkealaatuinen oikeusturva on kaikkien saatavilla. Oikeudenhoito kaipaa ratkaisua resurssipulaan, mutta myös uudistuksia. Varautuminen kriiseihin ja riskeihin edellyttää voimavaroja sekä riittäviä resursseja.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien toimintaympäristö

Oikeuspalveluvirasto aloittaa toimintansa 1.1.2025. Oikeuspalveluviraston tehtävänä on huolehtia oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan sekä edunvalvontapalveluiden järjestämisestä, toiminnan kehittämisestä, henkilöstö- ja taloushallinnon tehtävistä ja muista hallinnon tehtävistä.

Tavoitteena on palvella oikeusavun, edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan asiakkaita nykyistä yhtenäisemmin, laadukkaammin, saavutettavammin ja tehokkaammin. Palveluja on mahdollista kehittää yhtenäisemmin, kun tuki- ja hallintopalvelut tuotetaan keskitetysti.

Uudelle virastolle siirtyvät nykyisten kuuden oikeusapu- ja edunvalvontapiirin tehtävät sekä oikeusministeriössä hoidetut piirien keskushallintotehtävät.

Oikeudenhoidon selonteon mukainen rahoitus virastolle kasvaa 5,6 milj. ollen ensi

vuonna yhteensä 8,8 milj. euroa. Tällä turvataan nykyisten tehtävien järjestäminen. Keskitetty ja tehokas hallinto sekä toimintatapojen yhdistäminen tuovat säästöjä pitkällä aikavälillä, mutta samanaikaisesti on huolehdittava oikeuspalveluviraston riittävästä resurssoinnista, jotta toiminta on alusta asti turvattu. Uudistuksia ei pidä tarkastella pelkästään säästötoimenopiteinä, vaan muistaa, että oikeusvaltiolla on aina hintansa. Oikeuspalveluviraston tuottamat palvelut auttavat kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ja se on siten tärkeä osa oikeudenhoidon kokonaisuutta.

Valtionhallinnon säästöjä on oikeuspalveluvirastolle osoitettu yhteensä 4,6 milj. euroa, josta merkittävä osa on kertaluonteista siirtyvän määrärahan leikkausta. Säästöjen toteuttamiseksi oikeuspalveluvirasto ottaa jatkovalmisteluun sekä menosäästöt että prosessien kehittämisen. Säästöihin sisältyy myös riita- ja rikosasioiden sovittelun siirrosta luopuminen toistaiseksi.

Kansainvälisen turvallisuustilanteen muutos, rikollisuuden kansainvälistyminen, nuoriso-, jengi- ja järjestäytyneen rikollisuuden lisääntyminen, yhteiskunnan monimuotoistuminen, moniarvoistuminen ja haavoittuvuudet vaikuttavat voimakkaasti myös oikeusavun, edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan toimintaan, erityisesti hoidettavien asioiden määrään ja laatuun. Muuttuvasta toimintaympäristöstä huolimatta korkealaatuiset oikeudelliset palvelut on kyettävä tuottamaan kohtuullisessa ajassa ja asianosaisten kannalta kohtuullisin kustannuksin. Kenenkään taloudellinen asema ei saisi muodostua oikeuksiin pääsemisen esteeksi.

Oikeushallinnon toiminnan kehittäminen

Hallitusohjelman tavoitteen mukaisesti Suomi siirtyy asteittain digitaalisten palveluiden ensisijaisuuteen ja lainsäädäntömuutoksilla digitaalisesta viranomaisviestinnästä tehdään ensisijainen viestinnän kanava. Muutos edistää ajasta ja paikasta riippumatonta asiointia ja tuo säästöjä.

Etäyhteyksien käytön lisäämistä yleisissä tuomioistuimissa koskeva lakiesitys on erinomainen esimerkki siitä, kuinka oikeudenhoidon hallinnon alalla voitaisiin digitalisaatiota hyödyntämällä saada aikaan toiminnan tehostumista. Kuten asiaa koskevassa arviomuistiossa on todettu: Muutoksilla olisi oikeudenkäyntimenettelyä joustavoittava vaikutus, mikä voisi edistää suullisten käsittelyjen suunniteltua toteutumista ja siten vähentää oikeudenkäyntien kestoa. Erityisesti poikkeusoloissa etäyhteyksien käyttömahdollisuuksien laajentaminen voisi edistää lainkäytön toimivuutta ja sillä voitaisiin varmistaa nykyistä parempi oikeusturvan saatavuus tilanteissa, joissa suullisia käsittelyjä jouduttaisiin muutoin laajamittaisesti peruuttamaan. Sääntelyllä voitaisiin myös saavuttaa jonkin verran virkamatkustamisen vähenemisestä seuraavia säästöjä sekä kustannussäästöjä asianosaisille. Tällä olisi konkreettisia säästövaikutuksia myös julkisten oikeusavustajien työtä ajatellen.

Digitaalisten palveluiden käytön lisäämisen ehdottomana edellytyksenä on ajanmukaiset ja hyvin toimivat työvälineet, oikeudenhoidon tietojärjestelmien toimintavarmuudesta ja prosessiketjun järjestelmien yhteensopivuudesta huolehtiminen sekä rajapintojen lisääminen eri toimijoiden järjestelmien välillä.

Oikeusministeriö on asettanut oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen työryhmän 1.2.2023. Työryhmän toimikausi kestää vuoden 2027 loppuun. Työryhmän tavoitteena on edistää oikeudenkäytön riippumattomuutta ja oikeusturvan laatua sekä oikeuslaitoksen palvelujen käyttäjälähtöisyyttä.

Työryhmä on tehnyt toimenpidelistauksen erilaisista oikeudenhoidon uudistamisohjelmista, joita nimetyt alatyöryhmät käyvät lävitse ja miettivät keinoja toiminnan tehostamiseksi. Oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan sekä edunvalvonnan osalta listattuja asioita ovat muun muassa: julkisen oikeusavun saatavuuden parantaminen, kokonaisselvitys velkaantumisesta ja ylivelkaantumisen ennaltaehkäisy, digitaalisen lähetejärjestelmän luominen ulosoton sekä talous- ja velkaneuvonnan välille ja edunvalvontalainsäädännön uudistaminen.

Oikeudenhoidon toimiala on kokonaisuudessaan monen uuden asian äärellä ja toivottavaa on, että siirtyminen uusiin toimintatapoihin ja menetelmiin voitaisiin tehdä rohkeasti ja ennakkoluulottomasti. Uusia toimintatapoja omaksumalla voitaisiin saada merkittävää ajan ja erilaisten resurssien säästöä ja saavuttaa sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä oikeushallinto.

Muuta

Hallitusohjelmassa todetaan hallituksen tavoitteena olevan hyvä työelämä, mikä edellyttää ihmisten työkyvyn ja työhyvinvoinnin vahvistumista, työn ja perhe-elämän yhteensovittamista sekä työntekijöiden psykososiaalisen kuormituksen hallintaa.

Edellä kuvattujen muutosten ja työympäristön jatkuvan muutoksen keskellä työskenteleminen ei ole helppoa. Edunvalvonnassa ja oikeusavussa ja myös talous- ja velkaneuvonnassa asiat ja asiakkaat ovat yhä kompleksisempia. Sen vuoksi hallitusohjelmassa asetettu päämäärä riittävästä ammattilaisten määrästä ja heidän työhyvinvoinnistaan huolehtimisesta on tärkeä päämäärä.

Kunnioittaen

Solas-Iloniemi Nina 91242539P

Allekirjoittaja Solas-Iloniemi Nina 91242539P
DN: cn=Solas-Iloniemi Nina 91242539P, c=FI, o=Oikeusministeriö, email=nina.solas-iloniemi@oikeus.fi
Päivämäärä: 2024.10.01 23:13:57 +03'00'

Nina Solas-Iloniemi
johtaja
Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri